

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Румяна Божинова,

ИИНЧ – БАН

На дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторантска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Автор: Хрисанти Брати

Тема: Връзка между стиловете на привързаност, училищната тревожност и училищните постижения при ученици от горна училищна възраст“

Научен ръководител: Доц. д-р Наташа Ангелова

Актуалност на темата

Утвърдено е, че наред с преимуществено генетично зададените базисни личностни особености, регулацията на поведението е свързана и с особености формиращи в индивидуалния път на развитие на личността. Между тях е стилът на привързаността. Неговото теоретично и емпирично извеждане от Джон Боулби и Мери Ейнсуорт поставят началото на изследователско направление породило десетки нови проучвания върху различни аспекти на поведението на индивида. Предложеният от Хрисанти Брати дисертационен труд успешно се присъединява към тези проучвания, което е от съществено значение за неговата научна и приложна значимост.

Специално трябва да се отбележи, че дисертационното изследване предполага разкриване на специфичен регулативен потенциал на привързаността като индивидуална особеност, по отношение на академичния успех на учениците (теорията преимуществено акцентира върху взаимоотношенията с другите). При това, избраната изследователска насока е подчертано в синхрон с все по-сериозния интерес към психологичните механизми, участващи в процеса на регулация на академичните постижения на децата в училищна възраст.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията е разработена в рамките на 140 страници текст. Илюстративният материал включва 32 таблици и 6 фигури. Цитирани са 420 източника на английски и гръцки език. Работата съдържа четири глави, включително въведение, заключение, приноси, литература, а също приложения. Като структура и изложение, трудът е в съответствие с емпиричния характер на приложеното изследване и води до пълноценно отразяване на изследователския процес от неговия замисъл (идея) до постигнатите резултати.

Първа глава на дисертацията е насочена към извеждане на теоретичните предпоставки на изследването. В рамките на пет подчасти, са въведени изходните за изследването концепции, отнасящи се до привързаността, тревожността, училищните постижения, ориентацията към целите и ролята на средното образование.

Правомерно, на първо място е проследена теорията и изследванията за „привързаността“ на Боулби и Ейнсуърт, като са отбелязани основните стилове на привързаност. Съществено за конкретната работа е извеждането на разбирането на Боулби, за наличието на работен модел като набор от вярвания и очаквания за себе си, околната среда и другите, който може да бъде корегирен и остава активен през целия живот. Брадли приема, че подобно виждане е важно за мотивиране на учениците да се стремят към добро представяне. Тя приема също разбирането, че стилът на привързване е свързан с формирането на самообраз, който е от съществено значение за академичния успех.

Специално внимание е отделено на феномена тревожност и неговото отключване в училищна среда. Най-общо тревожността е очертана като изключително съществено, многоаспектно преживяване, намесващо се в процеса на формиране на самооценката, самочувствието, психичното здраве, училищния успех. Поставен е специален акцент върху тревожните разстройства. Дисертационното изследване обаче предполага по-широко представяне на концепцията на Спилбъргар и базираните на нея проучвания.

Ключов момент от конкретната глава е и дискутирането на непосредствените предпоставки на академичния успех при учениците. В центъра на вниманието са целите, на които ученика подчинява своите действия. Сполучливо анализът е центриран върху трифакторни модел за насоченост на целите.

Обобщено, Хрисанти Брати в своето теоретично изложение, показва подчертано широка осведоменост върху базовите и съвременните виждания и изследвания по дискутираните проблеми. Тя успява, пространно и достатъчно задълбочено да представи променливите, които включва в дисертационното си изследване, както и възможните връзки между тях.

Втора глава на дисертацията е посветена на постановката и дизайна на изследването. Тя е ясно и добре структурирана. Целта, задачите и хипотезите на изследването са ясно формулирани. Съгласно поставената цел, изследването е фокусирано основно върху връзките на стилът на привързаност с тревожността, ориентацията към цели и академичните постижения. По този начин е направен опит да бъде уловен процесуалния аспект на връзката стил на привързаност - академичен успех при учениците от горните класове. Прави впечатление, че стилът на привързаност е проучен като зададен отделно от майката и от бащата, а също търсените ефекти са проследени отделно за участващите в изследването момичета и момчета.

Подходящо са подбрани, включените в изследването методи, отличаващи се с добри психометрични характеристики. Приложени са утвърдени и адаптирани към гръцка културна среда въпросници: 1) Въпросник на Спилбъргар за измерване на тревожността (личностна и ситуативна); 2) Въпросник за родителска привързаност на Г. Паркар, Х. Туплинг и Л. Браун (1979), адаптация 2008 г.; 3) Въпросник от Ръководство за модели на скали за адаптивно учене (PALS); 4) Въпросник «Лични ориентации за постижения на учениците», адаптация 2007 г.

Съществена предпоставка за качеството на проведеното от докторанта изследване е също подбора на извадката и приложената процедура на изследване.

Извадката е общо се състои от 149 ученици от 9-12 клас (14-17 годишни). В съответствие с характера на изследването са формирани добре балансирани групи по пол.

Изследването е проведено с помоща на google forms. Направени са стъпки за гарантиране качеството на изследването, включващи срещи с ръководствата на избраните училища.

Резултатите от изследването са представени в **Трета глава**. Те са изведени на базата на честотен, дисперсионен, корелационен и регресионен анализи. Изложението в тази част е много добре структурирано. В рамките на четири параграфа ясно, подробно и коректно са представени статистически доказаните закономерности по отношение на изучаваните явления и съответно подходящо илюстрирани. Следваната логика при

представяне на резултатите дава възможност на докторантката достатъчно обосновано, в рамките на допълнителен параграф да изложи заключението си по отношение на издигнатите хипотези.

В четвърта глава правомерно са обсъдени получените от изследването резултати, а също ограниченията, които то носи в конкретния вариант на провеждането си. Тези изложения дават основание на докторантката да изведе и определени препоръки за по-дългосрочни и по-широки по същността си бъдещи проучвания, за по-пълноценно разработване на конкретната тема. Моята препоръка е за репликиране на настоящето изследване в реални условия и при по-голяма извадка. Това би дало възможност по-определено изясняване на функцията на тревожността като личностна и ситуативна променлива. Въпросът дали и в каква степен тя е повлияна от стила на привързаност и дали тя опосредства влиянието на стила на привързаност върху академичните постижения, на този етап остава открит.

В четвърта глава са изведени и переспективни препоръки към практиката, подсказани от изследователските резултати, засягащи родителското отношение към децата, социалната и училищната среда, психологичния потенциал за решаване на възникващите в училище проблеми.

Едновременно с посочените по-горе достойнства, заслужава да се отбележи, че като цяло дисертационният труд се отличава с доброто си изграждане и добър научен стил и език на изложение.

Направените бележки и препоръки по хода на работата не поставят под съмнение нейните качества.

Научните и приложните приноси на рецензираната дисертацията могат да бъдат открити в няколко основни насоки:

- Изведен е модел на изследване, който е центриран върху изясняване на връзката на стила на привързаност с насочеността на целите на ученика и неговите академични постижения. Подобно изследване предполага разширяване, допълване на представата за стила на привързаност като индивидуална характеристика. Третирането и в аспекта на влиянието ѝ върху училищен успех е различно от приоритетното ѝ третирана в аспекта на регулацията на междуличностните отношения.
- По емпиричен път е установено, че стилът на привързаност е предпоставен и от майката и от бащата, което е отразено във функционалния му потенциал.

- Емпирично се доказва влиянието на стила на привързаност върху академичния успех на учениците от горната училищна възраст;
- Емпирично се доказва връзката на сигурният стила на привързаност с насочеността на ученика към овладяване на знанията като водеща цел, съществено свързана с академичните постижения.
- Подкрепена е валидизацията на Инструмента „родителско обвързване“(РВІ);
- В приложен план, резултатите от дисертационното изследване подсказват конкретни пътища за психологична и педагогическа работа насочена към постигане на по-добри академични резултати.

Хрисанти Брати прилага четири самостоятелни **публикации** на английски език, свързани с работата ѝ върху дисертационното проучване.

Приложеният от Хрисанти Брати **реферат** отразява достатъчно пълно и точно дисертационния труд и отговаря на съответните изисквания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Предложеният от ХРИСАНТИ БРАТИ дисертационен труд на тема: ”ВРЪЗКА МЕЖДУ СТИЛОВЕТЕ НА ПРИВЪРЗАНОСТ, УЧИЛИЩНАТА ТРЕВОЖНОСТ И УЧИЛИЩНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ ГОРНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ“ представя автора като компетентен специалист в областта на психологията, с много добра теоретична и методологична подготовка, с умение да поставя и провежда сериозни емпирични изследвания. Специално трябва да се подчертае ориентацията и към значими и актуални от научна и приложна гледна точка проблеми в областта на педагогическата и възрастовата психология.

Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагането му. Посоченото по-горе ми дава основание с убеденост да гласувам за присъждането на ХРИСАНТИ БРАТИ образователната и научна степен «Доктор» по направление «Психология».

12. 10. 2024 г.

Проф. д-р Румяна Божинова

REVIEW

By Prof. Romyana Bozhinova, Ph.D.

IINCH - BAS

On a dissertation work for awarding the educational and scientific degree "doctor", in the field of higher education 3. Social, Economic and Legal sciences, professional direction 3.2. Psychology, doctoral program "Pedagogical and Developmental Psychology"

Author: Chrysanthi Brati

Topic: "RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT PATTERNS, SCHOOL ANXIETY AND SCHOOL ACHIEVEMENTS IN SECONDARY SCHOOL STUDENTS"

Research supervisor: Assoc. Prof. Natasha Angelova Ph.D.

Relevance of the topic

It has been established that along with the predominantly genetically determined basic personality traits, behavior regulation is also related to traits formed in the individual path of personality development. In between is attachment style. Its theoretical and empirical findings by John Bowlby and Mary Ainsworth marked the beginning of a line of research that spawned dozens of new studies on various aspects of individual behavior. The thesis proposed by Chrysanti Bratti successfully joins these studies, which is essential for its scientific and applied significance.

It should be especially noted that the dissertation research suggests revealing a specific regulatory potential of attachment as an individual characteristic, in relation to the academic success of students (the theory primarily emphasizes relationships with others). Moreover, the chosen research direction is emphasized in sync with the increasingly serious interest in the psychological mechanisms involved in the process of regulation of the academic achievements of school-age children.

Characterization and evaluation of the dissertation work

The dissertation is developed within 140 pages of text. The illustrative material includes 32 tables and 6 figures. 420 sources in English and Greek are cited. The work contains four chapters including introduction, conclusion, contributions, references and also appendices. As a structure and exposition, the work is in accordance with the empirical nature of applied research and leads to a full reflection of the research process from its conception (idea) to the achieved results.

The first chapter of the dissertation is aimed at deriving the theoretical premises of the study. Within five subparts, the research's initial concepts related to attachment, anxiety, school achievement, goal orientation, and the role of secondary education are introduced.

Rightfully so, Bowlby and Ainsworth's 'attachment' theory and research is traced first, noting the main attachment styles. Essential to the specific work is bringing out Bowlby's understanding of having a working model as a set of beliefs and expectations about oneself, the environment, and others that can be adjusted and remains active throughout life. Brati accepts that such a view is important in motivating students to strive for good performance. She also accepts the understanding that attachment style is related to the formation of self-concept, which is essential for academic success.

Special attention is paid to the phenomenon of anxiety and its unlocking in a school environment. In general, anxiety is outlined as an extremely significant, multifaceted experience, interfering with the process of forming self-esteem, self-confidence, mental health, school success. Special emphasis is placed on anxiety disorders. The dissertation research, however, suggests a broader presentation of Spielberger's concept and the studies based on it.

A key point of the specific chapter is the discussion of the immediate prerequisites for academic success among students. In the center of attention are the goals to which the student subordinates his actions. Successful analysis centered on a three-factor model of goal orientation.

In summary, Chrysanthi Brati, in his theoretical presentation, shows a markedly broad awareness of basic and contemporary views and research on the discussed issues. She succeeds in presenting the variables that she includes in her dissertation research, as well as the possible relationships between them, in an extensive and sufficiently thorough manner.

The second chapter of the dissertation is devoted to the setting and design of the study. It is clear and well structured. The purpose, tasks and hypotheses of the research are clearly formulated. According to the stated objective, the study mainly focused on the relationships of

attachment style with anxiety, goal orientation, and academic achievement. Thus, an attempt was made to capture the processual aspect of the attachment style-academic success relationship in upperclassmen. It is noteworthy that attachment style was studied separately by mother and father, and the effects sought were tracked separately for the girls and boys participating in the study.

The methods included in the study were appropriately selected, distinguished by good psychometric characteristics. Validated and adapted to Greek cultural environment questionnaires are applied: 1) Spielberger questionnaire for measuring anxiety (personal and situational); 2) Parental Attachment Questionnaire by G. Parkar, H. Tupling, and L. Brown (1979), 2008 adaptation; 3) Model Manual of Adaptive Learning Scales (PALS) questionnaire; 4) Questionnaire "Personal orientations for student achievement", 2007 adaptation.

An essential prerequisite for the quality of the research conducted by the doctoral student is also the selection of the sample and the applied research procedure.

The total sample consists of 149 students from grades 9-12 (14-17 years old). In accordance with the nature of the study, well-balanced groups by gender were formed.

The research was conducted using google forms. Steps were taken to ensure the quality of the research, including meetings with the managements of the selected schools.

The results of the study are presented in *Chapter Three*. They are derived on the basis of frequency, dispersion, correlation and regression analyses. The exposition in this part is very well structured. Within four paragraphs, the statistically proven regularities regarding the studied phenomena are presented clearly, in detail and correctly, and accordingly appropriately illustrated. The following logic at presentation of the results gives the doctoral student the opportunity to sufficiently justify, within an additional paragraph, her conclusion regarding the raised hypotheses.

In the *fourth chapter*, the results obtained from the research are legitimately discussed, as well as the limitations that it brings in the specific version of its implementation. These presentations give the doctoral student a reason to make certain recommendations for longer-term and broader in nature future studies, for a more complete development of the specific topic. My recommendation is to replicate the present study in real-world settings and with a larger sample. This would enable a more definite elucidation of the function of anxiety as a personality and situational variable. Whether and to what extent it is influenced by attachment style and whether it mediates the effect of attachment style on academic achievement remains open at this stage.

In the fourth chapter, prospective recommendations for practice, suggested by the research results, affecting the parental attitude towards children, the social and school environment, and the psychological potential for solving the problems arising at school are presented.

Along with the merits mentioned above, it is worth noting that the dissertation is generally distinguished by its good construction and good scientific style and language of exposition.

The notes and recommendations made during the course of the work do not cast doubt on its qualities.

The scientific and applied contributions of the peer-reviewed dissertation can be found in several main directions:

- A research model is derived that is centered on clarifying the relationship of attachment style with a student's goal orientation and academic achievement. Such research suggests expanding, supplementing the notion of attachment style as an individual characteristic. The treatment also in the aspect of its influence on school success is different from its priority treatment in the aspect of the regulation of interpersonal relations.

- Empirically, it has been established that the attachment style is assumed by both the mother and the father, which is reflected in its functional potential.

- The influence of the attachment style on the academic success of high school students is empirically proven;

- The connection of the secure attachment style with the student's focus on mastering knowledge as a leading goal significantly related to academic achievements is empirically proven.

- Validation of the Parental Bonding Instrument (PBI) is supported;

- In an applied plan, the results of the dissertation research suggest specific paths for psychological and pedagogical work aimed at achieving better academic results.

Chrysanti Bratti applies four independent **publications** in English related to her dissertation research work.

The **abstract** submitted by Chrysanti Bratti reflects the dissertation work sufficiently fully and accurately and meets the relevant requirements.

CONCLUSION:

The thesis proposed by CHRYSANTHI BRATI on the topic: "RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT PATTERNS, SCHOOL ANXIETY AND SCHOOL ACHIEVEMENTS IN SECONDARY SCHOOL STUDENTS" presents the author as a competent specialist in the field of psychology, with a very good theoretical and methodological preparation, with the ability to put and conducts serious empirical research. Special emphasis should be placed on his orientation towards significant and current scientific and applied problems in the field of pedagogical and age psychology.

The dissertation fully complies with the requirements of the ŽRASRB and the regulations for its implementation. The above gives me reason to vote with conviction in favor of awarding CHRYSANTHI BRATI the educational and scientific degree "Doctor" in the field of "Psychology".

12. 10. 2024.

Prof. Dr. Romyana Bozhinova